

parròquia de Reus a partir de l'any 1326⁴⁶-. Fixant-nos en els exemples que treballem amb més profunditat, Alcover, La Selva, Reus i Valls, tenim unes notaries que responen aquesta característica. Un cas apart el constitueix Tarragona, on l'escrivania comuna sembla que depenia directament de l'arquebisbe i a la que dediquem un proper apartat amb algunes dades que s'hi refereixen.

Però és evident que el regir la parròquia era una tasca molt diferent de la de validar els contractes jurídics dels convilatans, per això era bastant freqüent delegar la funció notarial en algun dels preveres de la parròquia o en el vicari. Això es podia fer, entre altres formes, a través d'una venda o mitjançant arrendaments, tal com trobem en diverses ocasions⁴⁷. Les referències que tenim sobre aquests aspectes del funcionament de les escrivanies no són només els contractes d'arrendament sinó que també abunden les notícies dels comptes de la notaria. Són anotacions en els que es fa constar que el prevere que regeix l'escrivania passa els comptes amb el rector, a qui paga les quantitats anotades entre els fulls dels manuals. Vegem en primer

⁴⁵ Marc TORRAS I SERRA, "L'escrivania pública de la ciutat de Manresa en els segles XII i XIII", a *Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*, Barcelona, 1988, p. 16-18.

⁴⁶ J.M. DOMINGO BLAY, *La prioral...*, *op.cit.*, p.18. El primer prior fou el prevere Vidal Ferran, que ja exercia a l'església durant el rectorat de Pere de Bellví o de Bellavista i tenia al seu càrrec la notaria per l'autoritat d'aquest. El rector Bellavista era, a més, canonge de la Seu de Barcelona i sembla que va anar a estudiar a Bolonya. Vegi's referències sobre aquest fet a la pàgina 104.

⁴⁷ Cfr. Laureà PAGAROLAS I SABATÉ, *Notaris i auxiliars de la funció notarial a les escrivanies de la Barcelona medieval*, "Lligall" 8(1994), p. 58-61. Les notícies que dona són referents sempre a Barcelona, però pensem que les podem extrapolar a altres indrets, tenint sempre present que seran realitats molt diferents d'aquella. A Barcelona era habitual trobar en les oficines diversos tipus d'escrivents, alguns dels quals treballaven per delegació del propi notari, funció que quedava estipulada en els contractes que es troben en els mateixos llibres notariais.

lloc els diversos contractes entre rectors i preveres per al regiment de les notaries⁴⁸.

Aquest tipus de referències abunden més a Alcover, La Selva i Reus, potser perquè en els dos primers llocs es conserven millor els llibres, amb els primers fulls i cobertes que contenen els contractes de les notaries i les altres dades sobre el regiment de l'oficina. En trobem ja a La Selva a l'any 1316 quan el rector Guillem de Montagut encomana l'escrivania a Joan Pons, clergue. Aquest l'havia de regir per espai d'un any, cobrant per això 100 sous en dos terminis. Al mateix full d'aquest mateix manual i en la mateixa data trobem un altre instrument en el que es dóna compte precisament del període anterior al que ara inicia en Joan Pons. El document al que ens referim amb una època de reconeixement, atorgada el mateix dia del 24 de juny de 1316 per Guillem Ermengol. Aquest va regir l'escrivania durant un any i ara reconeix que el rector li paga 80 sous *ratione servicii notarie de Silve*⁴⁹.

Quod ego, Guilelmus de Monteacuto, rectori ecclesie de Silva, confiteor et in veritate recognosco vobis, Guilelmus Ermengaudi, clerico de Silva, quod vos tenuistis scribaniam meam dicte ecclesie per me, cum mea licencia et voluntate, tamque notario, de festo predicto Beati Iohannis Bapstiste de anno Domini M^o CCC^o XV^a inclusum uque ad festum proximo preteritum eiusdem de anno Domini M^o CCC^o XVI° exclusum, et ipsam scribaniam bene et diligenter ac fideliter deservistis et fecistis et compevistis omnia instrumenta, testamenta et alias scripturas cuiuscumque condicionis fuerint que infra dictum annum ad dictam scribaniam provenierint et ea omnia in publicam formam redegistis infra annum predictum, quod ut aperet in libris inferius. Item confiteor etiam me habuisse et recepisse numerando a vobis quingentos triginta et unum solidos cum septem denariis monete barchionenses terni, quos pro precium omnium instrumentorum dicte scribanie infra dictum annum receperatis. Item habui et recepi a vobis numerando quatuor libros notularum in quibus omnes notulas supradicti tempus recepistis, videlicet unum de notulas communibus et alium de testamentis, codicillis ac inventariis et alium de nupciis et alium profidorum iudeorum, in quo liber iudeorum sunt omnis protestaciones, appellaciones,

⁴⁸ A part dels documents que citem dins del text incloem un recull de documentació similar en l'apèndix número 1, al qual ens hi referirem també a partir d'ara.

⁴⁹ AHAT, La Selva 16, f. 1 v. 1316, juny, 24.

presentaciones, requisiciones et huiusmodi per vos recepte tempus supradicto, un... renunciens omni cxiii^o non numerato et non recepte peccunie et non habitorum dictorum librorum et doli ac in ... inde vos et omnia bona nostra habita et habenda a predictis D XXXta et I^o solidos cum VII denarios et a predictis quatuor libris penitus absoluo et ab omni ... sine demanda ... ego vel me possimus facere seu inceptare quod vos et bene vestra occasione dicte scribanie faciendo vobis et vestris ... perpetuo et pactum firmissimus de non petendo a ... quiquo aliud de promissis et de non agendo in iudicio vel ex... hanc pro... absolucionem et apocham de soluto die quo supra. Testes Geraldus Ferrarii, Raimundus de Romegosa, presbiteri, Laurenciis Fornosa⁵⁰.

Aquests documents ens demostren clarament que és el rector selvatà qui té la titularitat de l'escrivania comuna de La Selva, però que paga un sou a un altre prevere per que es faci càrrec de la tasca de l'escripturació. A més ens donen idea també del funcionament intern de l'oficina notarial i de la seva activitat en el moment en que hom es refereix als llibres que ha confeccionat el notari Ermengol entre els anys 1315-1316. Aquesta tònica seguirà en els anys posteriors a l'escrivania comuna de La Selva. Un fet que no passà per alt a Joan Pié quan va redactar els seus annals⁵¹. Diu que el rector-notari feia un tracte amb un altre prevere per tal de que aquest actués totes les escriptures en nom del rector. El prevere en qüestió havia de fer també de vicari parroquial, tal com ha localitzat l'erudit annalista Pié ja a l'any 1313, en un contracte entre el rector Guillem de Montagut i el prevere Ramon Peiró. Aquest el trobem documentat ja a finals del segle XIII i principis del XIV i que en la seva subscripció fa constar que és notari pel rector⁵².

⁵⁰ AHAT, La Selva 16, f. 1. 1316, juny, 24. El document presenta diversos forats i taques en el paper que en dificulten una correcta lectura.

⁵¹ Joan PIÉ, *Annals inédits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*, Tarragona, 1984, p. 644-646.

⁵² Vegi's el quadre 7, a la pàgina 227ss.

El mateix Guillem de Montagut va atorgar altres contractes d'aquesta mena l'any 1324 a favor de Pere Bertran, prevere d'Alforja⁵³. L'objecte era també, diu el document, *notariam sive scribaniam ecclesie mee predicte*, la qual cosa diu molt a favor de la consideració de l'escrivania i la parròquia en sí com un bé propi del rector. El sou estipulat era de 6 lliures pagadores en dos terminis –Nadal i Pasqua–, amb la condició de que el notari dedicés part del seu temps a l'ofici diví.

Dos anys després tenim el contracte entre el mateix rector i el prevere vallenc en Pere Ferrer⁵⁴. Lògicament que l'objecte del negoci continua essent l'escrivania comuna, cobrant 120 sous de salari –60 sous per Nadal i la resta per la propera festa de Sant Joan, però hi ha un aspecte que ens posa en alerta sobre el funcionament de la notaria. Entre les condicions s'esmenta l'obligació de regir la notaria *bene et fideliter et instrumenta conficere et publicam formam redigere seu redigi facere*. Per aquesta frase sembla que aquest notari pot delegar l'escripturació a un tercer, segurament un escriptor, cosa que ara per ara no podem confirmar. El que sí que les clàusules del contracte permeten apuntar és la qüestió patrimonial de l'escrivania i l'església, tal com dèiem més amunt. Així, en les clàusules d'evicció el rector diu *obligo etc. bona mea et dicte ecclesie*.

⁵³ AHAT, La Selva 21, f. 1v. 1324, juny, 24.

⁵⁴ AHAT, La Selva 22, f. 1v 1326, juny 24.

Aquest notari, en Pere Ferrer, rep l'escrivania també l'any 1330 amb el mateix sou i condicions, tot i que s'hi afegeix la manutenció⁵⁵, i encara el trobem l'any 1335 rebent la notaria de mans del rector d'aquell moment, que era en Pere Prunera. Aquest hauria de pagar encara els 120 sous de salari, amb els dos terminis que ja coneixem i exactament amb les mateixes condicions⁵⁶. Enmig però apareix un contracte a favor de Pere Ripoll, prevere oriünd de Valls, l'any 1328⁵⁷. El termini que estipulava el rector Guillem de Montagut era d'un any a partir de la festa de sant Joan i l'objecte era *notariam seu scribaniam meam ecclesie mee predicte*, diu Montagut, una expressió que ens remet al sentit patrimonial de la propietat d'aquesta notaria. Les condicions imposades són, com trobem en tots els contractes, portar aquest ofici *bene et fideliter ac diligenter*, a més de complir amb la pregària de l'ofici diví de la parròquia. A canvi de complir amb la seva tasca el rector donarà a l'esmentat prevere la quantitat de 120 sous, una meitat per Nadal i l'altra al finalitzar el període de la concessió. El document és completat per un reconeixement atorgat per Pere Ripoll prometent que compliria aquestes premisses.

Per a trobar més notícies d'aquesta mena cal que anem a Alcover⁵⁸, on per les mateixes dates tenim localitzades informacions similars. L'escrivania alcoverenca depenia de l'autoritat de l'arquebisbe com a baró del terme, tot i que la jurisdicció era compartida amb el rei⁵⁹. Altres informacions ens diuen

⁵⁵ AHAT, La Selva 26. 1330, juliol, 4.

⁵⁶ AHAT, La Selva 30, f. 1. 1335, juny, 26.

⁵⁷ AHAT, La Selva 23. 1328, juny, 11.

⁵⁸ Sobre els notaris alcoverencs vegi's el quadre 6, a la pàgina 224ss.

que als anys 1320-27 la notaria fou concedida a un tal Fígols de forma vitalícia, referència que no hem pogut contrastar amb fonts documentals⁶⁰. A banda de les referències que tenim sobre els tractes que tenien els notaris amb els rectors, i fins i tot alguns notaris substituïts, la primera notícia sobre el règim de l'escrivania d'Alcover no és un contracte d'arrendament sinó una informació sobre el sou del notari a l'any 1302. Es tracta de Guillem Llobet, notari públic pel rector Ferran Joan, que reconeix haver cobrat 60 sous que se li devien per raó de la remuneració *—pro solidata—* que havia de rebre per les tasques desenvolupades a l'escrivania parroquial⁶¹. El pagament el fa en Pere d'Almenar, de qui no tenim cap indentificació.

Abans de trobar arrendaments en la línia que ja coneixem trobem encara una notícia que ens acosta als problemes de jurisdicció que patia la vila d'Alcover, centrats ara en l'escrivania. Un primer moment és l'any 1315 quan es va atorgar un establiment emfitèutic en el que la cosa establerta era precisament la notaria⁶². La concessió la feien en Pere de Puig, batlle de l'arquebisbe —seu vacant—, en Ponç Voltor, batlle pel noble Guillem de Montcada, els marmessors d'Ermengol, el comte d'Urgell, i en Jaume Cerdà, batlle del preposít de Tarragona. En el dispositiu deien *auctoritate baiulie que fungimur nos omnes in simul damus et stabilimus vobis*, i l'emfiteuta era en Guillem Bonpar. Però en un nou document atorgat uns dies més tard la notaria

⁵⁹ A.A.D.D., *Manual d'Alcover*, "Rubrica" III(1989), p.163. Ezequiel GORT JUANPERE, "Alcover medieval", a *Alcover una història*, Alcover 1997, p.64.

⁶⁰ Félix DURÁN CAÑAMERAS, *Notas para la Historia del Notariado Catalán*, "EHDAP", III(1955), p. 96.

⁶¹ AHAT, Alcover 115, f. 6. 1302, abril, 3.

⁶² Apèndix 1, documents 2, 3 i 4.

fou concedida a Simó Cerdà, fill de Jaume Cerdà, un dels que feien la donació. El cens a pagar era sempre de 12 sous, i el termini per Nadal. Qui cobrava el cens era la dominació comuna. Els tractes són els mateixos que en qualsevol establiment emfitèutic dels que treballen en el darrer capítol de la nostra tesi, amb clàusules similars. La qüestió de la titularitat d'escrivanies en règim d'emfiteusi, una pràctica que es va convertir en habitual en molts indrets, la tornem a trobar a Alcover en una breu referència a finals del segle XIV⁶³. Es tracta d'un escrit mitjançant el qual es comunica al batlle local que, tal com consta en un document de la cúria diocesana, l'escrivania comuna de la vila la tenia en Miquel Vallès mitjançant un establiment, l'any 1397. El període estipulat era d'un any i diu el document que es pagava un cens, però no es diu la quantitat⁶⁴.

Una nova notícia ens porta a l'arrendament de la notaria d'Alcover l'any 1326 per part del rector Bonanat d'Almenar a Ramon de Romagosa i Bernat Aalball⁶⁵. El termini s'iniciava per Sant Joan Baptista i per espai d'un any, afegint a les obligacions pròpies de la notaria les de resar l'ofici diví, tot per un

⁶³ Cfr. Félix DURÁN CAÑAMERAS, *Notas para la Historia...*, op.cit., p. 71-73. Aquest autor cita també el cas de l'escrivania de Cambrils, que fou concedida en emfiteusi a favor de Berenguer Fuster el dia 1 de juny de 1351. En Fuster pagà al castlà la quantitat de 200 sous barcelonesos en concepte d'entrada per la concessió.

⁶⁴ AHAT, *Register Negotiorum*, 8, f. 8-8v., 1387, març, 15.

⁶⁵ AHAT, Alcover 127, f. 128. 1326, desembre, 11. El segon nom està ratllat així com també apareixen ratllades les síl·labes finals dels verbs del dispositiu d'aquest instrument, -

salari de 8 lliures anuals. Però l'any següent el rector va traspasar la parròquia al seu vicari, en Pere Despi, amb totes les rendes, segons consta en un instrument en el que reconeix que rep de part del notari Ramon de Romagosa set sous *de omnibus notulis, instrumentis et aliis quibuscumque qualicumque modo vel racione usque nunc per vos receptis*. En el mateix instrument Despi reconeix que déu al notari, que també era vicari, el salari de 40 sous que li havia promés el rector Bonanat d'Almenar⁶⁶. El nom del rector apareix fins al mes de març de l'any 1327, en que deixa de sortir, a favor del comprador de la parròquia. L'any següent tornem a trobar referències de Despi i el notari d'aquell moment, en Pere Ripoll, notícies que segueixen la mateixa línia⁶⁷.

Per tal de tancar l'apartat dedicat a la notaria d'Alcover, citar només una notícia interessant de l'any 1325. Al mes de setembre morí el notari Guillem Cornet, tal com consta en una breu nota inserta entre els instruments del manual⁶⁸. Dies més tard, i tal vegada per a que l'organització de la parròquia no es veiés afectada per aquest fet, el senyor arquebisbe es va dirigir al nou notari, en Bernat Aalball, que també era prevere, per tal que dugués al prevere Francesc Muntaner a prendre possessió de la capellania que ocupava el difunt Cornet⁶⁹. Però els canvis en la notaria i la parròquia alcoverenca es van succeir a l'any següent, quan al mes de novembre es diu *...obiit venerabilis Ferrando*

affirmamus et conducamus- la qual cosa vol dir que en definitiva l'escrivania només la lloga un, en Ramon de Romagosa.

⁶⁶ AHAT, Alcover 127, f. 155v. 1328, març, 20.

⁶⁷ AHAT, Alcover 128, f. 14: *Ego, Petrus Despinu et Petrus Ripolli computavimus usque hic*.

⁶⁸ AHAT, Alcover 127, f. 24 v. 1325, setembre. *Obiit Guilelmus Corneti*.

*accepit possessionem ipsis ecclesie Bonanatus d'Almenar*⁷¹. Recordem que aquest era l'anterior vicari i notari local, passant la notaria a ser regida per Ramon de Romagosa i Bernat Aalball⁷². Aquests dos es comprometeren a celebrar els oficis divins, a administrar els sagraments i també a portar correctament l'escrivania comuna de la localitat, a més d'obligar-se a ensenyar els escolars que hi hagués a la parròquia. En Bernat Aalball el tornem a trobar més endavant, a l'any 1335, en una anotació insertada en un manual de testaments i que clarament indica el moment en que comencen les nòtules redactades per aquest notari⁷³. La tasca d'aquest va finalitzar, almenys en aquest llibre, a l'any 1336, ja que s'indica clarament al mes de juny que va començar a redactar les notes el notari Miquel Guerau⁷⁴.

Finalment citem algun cas de Reus. Una primera notícia gira entorn del conegut projecte de Besalú. La notaria reusenca estava en mans del rector⁷⁵, qui va recuperar-la l'any 1283 arrel de la pugna entre el notariat laic i l'eclesiàstic que hi hagué en aquells moments. El monarca manà investigar el funcionament de les escrivanies, algunes de les quals van anar a parar a mans laiques, tot i que posteriorment van haver de ser retornades als seus propietaris, malgrat

⁷⁰ AHAT, Alcover 127, f. 26. 1325, setembre, 27.

⁷¹ AHAT, Alcover 127, f. 121 v. En aquest mateix foli hi consta B. Aalball, notari públic d'Alcover pel rector Bonanat d'Almenar. També hi ha la presa de possessió del nou rector i una àpoca atorgada per aquest en favor de l'obrer de la Seu, Huguet de Cervelló.

⁷² AHAT, Alcover 127, f. 128. 1326, desembre, 11.

⁷³ AHAT, Alcover 136, f. 25 v. 1335, gener, 7. *Hic incipiunt notule Bernardi Aalbayl...* Una anotació similar la trobem a Alcover 135, f. 141 v., en la mateixa data.

⁷⁴ AHAT, Alcover 136, f. 53. 1336, juny, 24. *Incipiunt notule Michaeli Gerald...*

⁷⁵ Félix DURÁN CAÑAMERAS, *Notas para la Historia...*, op.cit., p. 32; 119.

que posteriorment van haver de ser retornades als seus propietaris, malgrat aquests fossin eclesiàstics. Així doncs l'escrivania reusenca retornà a la parròquia⁷⁵. Una altra notícia gira també entorn de la propietat de la notaria, a l'any 1322. El vicari Vidal Ferran reconeix que el notari de Reus en Pere Ferrer li ha pagat 501 sous i 10 diners en concepte dels aranzels de l'escrivania comuna de la vila, adscrita a la parròquia⁷⁶. A l'any 1326 en Vidal Ferran va substituir el difunt rector amb el títol de prior, i a partir d'aquí va començar a actuar com a tal també en relació amb la notaria. Així el 8 de maig de 1330⁷⁷ vengué a Pere de Sant Martí, *prevere ...de proximo instanti festo Beati Iohannis Babbiste mensis iunii, ad unum annum proxime sub sequendum et complendum, notariam dicte ecclesie dicti loci de Reddis...* La venda incloïa tots els drets i pertinences *...per dominum episcopus provenentibus...* I les condicions eren l'exercici de la funció notarial fidelment, amb una bona regència de l'oficina en profit i benefici de la parròquia i dels prohoms de la universitat, pagant per aquesta venda la quantitat de 17 lliures pagadores en dos terminis –per sant Miquel i per la Pasqua de Pentecosta del proper any-. Acompanya la nota un debitori atorgat per Pere de Sant Martí a favor del prior Ferran, prometent que pagarà per Sant Miquel les 17 lliures estipulades en el contracte de la venda. El document ens posa de manifest la titularitat de l'escrivania però també ens recorda el paper de l'arquebisbe com a senyor

⁷⁵ Cfr. Daniel PIÑOL ALABART, *El notariat a Reus...*, op.cit., p.986.

⁷⁶ AHCR, Reus 10, f. 81. En aquell moment era el rector en Pere de Bellavista, canonge de la Seu de Barcelona.

⁷⁷ Apèndix 1, documents 7 i 8.

eminent així com el seu paper controlador de la funció notarial al Camp i a la diòcesi⁷⁹.

A l'any 1333 el mateix Vidal Ferran reconeix que en Pere de Sant Martí, que encara actuava de notari, li ha pagat la quantitat de 17 lliures per raó de la venda de la notaria⁸⁰. Ens pot semblar que es tracta de la quantitat que s'havia estipulat anteriorment, en la notícia que hem ressenyat. De tota manera no hem localitzat cap altre document d'aquesta mena i qualsevol comentari sobre aquest fet ens podria portar a pensar en un notari que no complia amb els seus deures, cosa que no seria més que una imaginació gens fonamentada.

Sí que podem documentar molt millor encara altres contractes similars de l'any 1339. En primer lloc al mes de gener tornem a tenir en Vidal Ferran que reconeix que ha rebut de part d'Antoni Ponç la quantitat de 9 lliures i mitja per raó de la venda de la notaria de Reus⁸¹. Al mes de maig hi ha una nova venda de l'escrivania al mateix notari, de qui es diu que és prevere beneficiat de l'església de Vilaverd, el qual paga la mateixa quantitat que acabem de comentar⁸². És important veure en aquests documents de l'any 1339 com en Vidal Ferran es refereix als preveres beneficiats o prebenders de Reus quan reconeix que el notari li dóna els diners de la venda de la notaria. Ferran és conscient del seu paper com a prior, no amb un sentit patrimonial com el que

⁷⁹ AHAT, *Register Negotiorum*, 1, f. 144-144v. El dia 18 de juny de 1331 el propi arquebisbe es dirigeix a tots els capellans de l'arquebisbat sobre la forma en que han de regir les notaries parroquials i com han de portar el control dels llibres notariais, alhora que han de cuidar la seva redacció.

⁸⁰ AHCR, Reus 19. 1333, juny, 24.

⁸¹ AHCR, Reus 22. 1339, gener, 11.

veiem en altres casos, sinó amb un sentit comunitari. El prior va morir al mes de juny d'aquest mateix any, deixant el priorat vacant. Però la notaria no en va quedar de vacant ja que Vicenç de Palmerola, canonge de Barcelona i oficial de Tarragona, es va dirigir a Pere Ferrer, prevere de la diòcesi de Tarragona amb un document en el que feia constar el priorat vacant a causa de la mort de Vidal Ferran. L'oficial donava potestat a Pere Ferrer per tal de rebre i escripturar tots els instruments propis de la notaria⁸². Sembla que aquest prevere va començar aviat la seva activitat ja que en un document atorgat per ell mateix el dia següent de rebre la notaria reconeixia que devia a Pere de Marca, *presbitero nuncque locumtenenti prioris de Reddis, prioratu vaccante et omnibus presbiteris prebendariis ecclesie de Reddis*, la quantitat de 10 lliures i mitja per raó de la venda de la notaria que s'havia produït el dia abans⁸³. Una darrera notícia sobre la notaria reusenca la tenim l'any 1343⁸⁴. En el document es cita un escriptur jurat, en Pere Riba, i el notari és n'Antoni Ponç que és *regente notariam ecclesie de Reddis auctoritate venerabile Nicholai de Torrallo, vices gerentis domini archiepiscopi Terrachone, in officialatu eiusdem ecclesia dicti loci, vacante per mortem Petri de Marcha, quondam prioris eiusdem, venerabile Iohannes Bassa, prior nunc dicte ecclesie de Reddis*. El motiu de la compareixença davant dels capellans parroquials de Reus és perquè volen proveir precisament la notaria, concedint-la finalment al notari Ponç. El mal estat del document no permet llegir cap mena de condició que no sigui el que ha de regir l'oficina fidelment, actuant en tot el territori de la parròquia. No

⁸¹ AHCR, Reus 22. 1339, maig, 23.

⁸² AHCR, Reus 32. 1339, juny, 25.

⁸³ AHCR, Reus 32. 1339, juny, 26.

⁸⁴ AHAT, Reus 29.

s'esmenten ni sous ni censos, la qual cosa no ens deixa aventurar un possible acte de compra-venda, o d'establiment emfitèutic.

De Valls tenim documentada la concessió de l'escrivania de la cort dels batlles l'any 1348, en un document en el que és present l'arquebisbe Sanç López d'Ayerbe⁸⁶. Aquest es dirigeix als seus batlles de Valls per tal de comunicar-los que l'escrivania ha estat concedida a Bernat Mitjans. Com que no és una notaria de les que tractem en aquest treball, sinó que es tracta de l'oficina d'una institució, només citem la referència donat que s'escapa en certa manera dels objectius principals de la nostra tesi. El paper de l'arquebisbe aquí és més aviat el de senyor jurisdiccional de Valls, el qual vol tenir la cort dels batlles que el representa a ell a la ciutat ben dotada de personal. De l'escrivania comuna sabem que n'era el titular el rector de la parròquia, que acostumava a delegar la seva funció en algun vicari⁸⁷. Les rendes de la parròquia, que era dotada pel paborde de la Catedral, anaven destinades a la manutenció dels canonges tarragonins, rendes a les que segurament s'hi afegien els ingressos per raó de la notaria⁸⁸.

Per una banda tenim totes aquestes dades sobre la propietat i el règim de les notaries. Però encara els propis protocols ens ofereixen més

⁸⁶ AHAT, *Register Negotiorum*, 2d, 1347-1350, f. 59-59v. 1348, gener, 28.

⁸⁷ Victorino SANTAMARÍA, *Estudios notariales...*, op.cit., p.,28-29.

⁸⁸ Joan PAPELL I TARDIU, "Aportació documental a la història del notariat a Valls. L'acta de conciliació entre el rector, titular de la notaria, i els síndics de la vila (1319)", a *Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*, Barcelona, 1988, p. 108.

informacions sobre el seu funcionament. Són aquelles anotacions a nivell més pràctic que no pas teòric i que ens revel·len l'estat de comptes de les escrivanies o les quantitats monetàries que hi circulaven en concepte d'aranzels; sobretot, però, ens presenten les relacions entre el notari i el rector. Alhora són unes anotacions que complementen aquells contractes d'arrendament o venda de les notaries ja que es pot copsar la realitat diària de l'oficina, incloent a més algunes despeses generades per la compra de paper o pergami.

En un proper capítol, en parlar dels llibres notariais i les seves característiques, ens fixarem també en aquelles anotacions que apareixen a les cobertes o també en els marges dels fulls. Algunes d'aquestes notes són precisament les que es refereixen als comptes que passen el notari i el rector tot i que, almenys les de les cobertes, no són gaire abundants; ho són més les que apareixen a l'interior dels llibres. Donat que la informació que ens donen aquestes últimes és fonamental per a conèixer el desenvolupament de l'activitat notarial en farem ara una anàlisi exhaustiva precisament per acabar de veure i completar el funcionament d'aquestes oficines. En el següent capítol només les esmentarem molt de passada, centrant-nos allí en unes anotacions i notícies d'un altre caire.

En aquestes notícies hi trobem els noms del rector i el notari corresponent així com els verbs *computavi* o *fuit computatus*, tot i que hem localitzat una referència en català⁸⁹, afegint a més de les quantitats que pagava

⁸⁹ AHAT, Alcover 134, f. 199. 1331, gener, 1. *Jo, Arnau Alanyà, atorch a vós, en Miquel Guerau, notari, que avets retut comte d'est llibre en compte en est loch en Io. Escriu esta present escriptura del qual me tinch per pagat.*

el notari al propietari de l'escrivania⁹⁰. Aquest exigia al notari els diners provinents dels aranzels que pagaven els clients a l'hora d'escriure els seus negocis jurídics i que apareixen escrits als marges –generalment el dret-, i al costat de cada un dels instruments; i el repàs que feien ambdues parts havia de quadrar⁹¹. Les primeres referències d'aquesta mena apareixen ja al primer manual d'Alcover dels anys 1228-29⁹²:

Die Sancti Michaelis recepit Pericho de scrivania IIII solidos et IIII denarios et paccatus fuit ex toto de sua parte solutis nummis quos debebat Petro de Castro et levatis inde II solidos et III denarios de pergaminis et computavit coram Bertrando presbitero. Dedit III denarios in paper et IIII denarios in tinta et IIII in pergamini. Signum Perico⁹³.

Kalendas novembris computavit Perichó et recepit suam partem ex toto de scrivania et de ... et fecit coram Bertrando presbitero. (Signum) Perico⁹⁴.

Hic computavit Perichó cum Petro de Castro et fuit solutus ex toto perichó de sua parte. Tamen debet Petro de Castro ipse Perichó. VI solidos et II denarios⁹⁵.

III kalendas ianuarii computavit Perichó scrivaniam cum Petro de Castro coram Bertrando, capellano, et recepit ex tot suam partem⁹⁶.

Die sancte Eulalie barchinonense mense februiarii computavit Perichó scribaniam coram Bertrando, et recepit VI solidos et fuit persolutus ex toto de sua parte et iam receperat alia vice V solidos et medium⁹⁷.

⁹⁰ AHAT, Alcover 127, f. 127. 1326, desembre, 4. *Computavi cum Guilelmus Gisberti pridie nonas decembris et satisfecit mihi.* AHAT, Alcover 127, f. 136. 1327, gener, 5. *Usque hinc est multum de omnibus ... et rectore ut in superiori memoriali scriptum est et dedi suma novem solidos minus II denarios.* AHAT, Alcover 135, f. 141. 1335, gener, 7. *Fuit computatus usque hic VII ydus ianuarii anno Domini MCCCXXXIII;* f.163, 1336, març, 11. *Fuit computatus usque hic et fuit satisfactus.*

⁹¹ AHAT, Alcover 136, f. 68 v. 1337, març, 25. En diverses ocasions trobem al llarg d'aquest llibre apareix l'expressió *computatus usque hunc et sumus equales*

⁹² A.A.D.D., *Manual d'Alcover...*, op.cit., p.163. "Titular i substitut es distribueixen els beneficis o rèdits de la notaria. Per això passen comptes molt sovint, davant del rector de la parròquia de Santa Maria d'Alcover, prevere Bertran, que s'extracten en el mateix *liber notularum*. Es té en compte els salaris cobrats dels atorgants, els bestrets per la compra de paper, pergami i tinta i les quantitats entregades a compte (...)".

⁹³ AHAT, Alcover 1, f. 6. 1228, setembre, 29.

⁹⁴ AHAT, Alcover 1, f. 10. 1228, novembre, 1.

⁹⁵ AHAT, Alcover 1, f. 11v. 1228, novembre, 28.

⁹⁶ AHAT, Alcover 1, f. 13 v. 1228, desembre, 30.

Als anys 1245-27 també continuen aquest tipus de notícies a Alcover. Al llarg de tot el llibre anem trobant els tractes entre diversos personatges. D'aquests no en sabem cap altra dada, a part dels seus noms, tot i que el llistat és important: Bernat Julià, Benat Carbonell, Borràs, Guillem Vidal, Bernat Capellà, Arnau de Villar, Guillem de Mas, Pere Escolar, Olivé, Pere Escribà i Borràs de Montpeller. La majoria de notícies es refereixen als diners que paga un d'aquests a un altre, tot i que en trobem també altres que mostren les despeses de material escriptori –goma, gales, pergamins-. O també aquells anotacions que indiquen l'inici de l'activitat a la notaria per part d'alguna d'aquestes persones que hem ressenyat –Bartomeu de Viana, al mes d'abril de 1247-:

f.1v., decimo kalendas octobris dedi Bernardus Iuliano XX solidos et ipse fecit apponi in libro suo; f.6v., idus octobris tradidi ego Bernardus Carbonellis, Bernardus Iuliano XXti solidos de cartis et ipse fecit apponui (apponere) in libro suo et hoc fui in presentia Borracii; f. 12v., usque ad locum istum computavit Guilelmus Vitale et Bernardus Capellanus et convenunt ... satisfaciendo bene de omnibus denarios instrumentorum et non remansit aliquo super Bernardus; f. 19 v., usque hic computavi ego Arnaldus de Villario cum Guilelmus de Manso et recepit sexaginta VII solidos de instrumentis; f. 28, + Anno M CC XLV nonas febroarii, ego, Petrus Scolaris incepit compendium cartularum de Alchoerium ad scribendum; f. 35 v., dedi Olivario per duos pergaminos VIII denarios; f. 39, constiter duos pergaminos XIII denarios; f. 44, Anno Domini M° CC° XL° VI°m XVI° kalendas iulii, computavit dominus Guilelmus Vitale cum Petrus Escribà et omnibus computtis....(continua ratllat), remanet super eum XII solidos et VII denarios; f. 46, dedit inter gales et gomam VI denarios; f. 49, Anno Domini M° CC XL° sexto, VII. kalendas iulii post festum Sancti Iohannis Baptiste, ego, Petrus Scolaris accepi scribania de Alchoario tenere; f. 50, XVII kalendas augusti, anno M CC XL VI, computavit dominus Guilelmus Vitale cum Petrus Escribà et omnibus computatis remanet super eum IIII denarios; f. 51 v., Die dominica, ante festum Sancti Petri et Sancti Felicis, accepi quoddam pergaminum de Bernardo; f. 52, III kalendas augusti dedi domino Guilelmo Vitali III solidos quos dedit in porchii quos emit de unam firam de Silva; f. 55, In crastino die post festum Beate Marie augusti, scilicet, XVII° kalendas septembris, computavit dominus cum Petrus Scribà et nichil remansi super Petrus Scribà quibus receperat, ius suum; f. 58 v., accepi quoddam pergaminum VIII kalendas octobris a Bernardus Iulià; f. 59, VIII kalendas octobris, dedi Borracio presbitero III solidos coram Petrus Michaeli; f. 60, dedi Borracio presbitero II solidos et IIII denarios et in uno pergamino VI denarios; f. 61 v., III idus octobris computavit Petrus Scolaris cum Flores, uxor Guilelmus Vitale, et quilibet habere ius Anno Domini M° CC° XL° VI°, II idus octobris, ego Guilelmus Vitale que cepi compendimus cartularum de Alchoerio ad scribendum; f. 68 v., Anno Domini M°CC°L°VI° computavit Guilelmus

⁹⁷ AHAT, Alcover 1, f. 16v. 1229, febrer, 12.

Vitale et remanent super CIIII solidos et IIII denarios; f. 70, Boraç reebí de Pere XII diners; f. 70 v., constitit quadam pergaminum VI denarios et papiro II denarios, constitit la 'cau' de adobar, VI diners, ço és a saber lo pany, reebí de Pere Scrivà XII diners; f. 71, (emmarcat) reebí de Pere XII diners, (emmarcat, a la part inferior), reebí de Pere XII diners; f. 72, reebí de Pere Scrivà II solidos e II diners; f. 72 v., reebí de Pere Scrivà II solidos; f. 74 v., dedi in quadam pergamino VII denarios; f. 76, dedi in II pergaminis XIII denarios; f. 76 v., (emmarcat), computavit Petrus Scolaris cum Borracio de Montepesulano et omnibus computatis habet quilibet ius suum; f. 78, reebí d'en Pere Scrivà XXIII solidos depuis que tenc l'escrivania; f. 78 v., constitit la taud entre lo maestre del fust que la refed e lo payn a adobar VIII diners; f. 81v., kalendas marci, constitens et II pergaminos XVIII denarios et paper VI denarios. Reebí d'en Pere Scrivà XXX solidos; f. 81, Dominica Passionis dum computavit Petrus Scribà, Guilelmo Vitali et michi remansit super Petrus Scribà quilibet recepit ius suum et hoc computum fuit factum XVI kalendas aprilis; f. 81v., Anno Domini M° CC° XL° septimo consta V pergamino VII denarios; f. 82, dedi XII denarios in Caurisia ad opus Massot et Borracio III solidos mino... et d. et constitit in pergamini VII denarios.; f. 82 v., Anno Domini M°CC° XL° septimo nonas aprilis ego, Bartholomeus Viane, incepti scribaniam de Alcoherio tenere. Item gumam et sales II denarios in quodam pergameno VII denarios; f. 86, computavit XII kalendas Guilelmus Vitale cum Guilelmo⁹⁸.

L'antiguitat dels llibres alcoverencs fa que sigui en aquests on trobem més notícies sobre els comptes de la notaria, més que no pas als altres llocs. Al 1268 apareix n'Arnau Villar, que ja trobavem citat a l'any 1245, i que rep de mans de Guillem de Mas 67 sous per raó d'alguns instruments⁹⁹. Anys més tard apareix ja un rector, en Berenguer de Quadres que s'identifica com a tal en diverses parts del llibre i que passa comptes amb el notari Ramon Riquelme, que a més era vicari parroquial¹⁰⁰.

A l'any 1327 la parròquia d'Alcover fou comprada pel vicari en Pere Despí. El rector era en Bonanat d'Almenar i actuava com a notari en Ramon de Romagosa. Els comptes de la notaria els portava el notari amb el rector fins al

⁹⁸ AHAT, Alcover 2. Anys 1245-1247.

⁹⁹ AHAT, Alcover 3. 1268, gener, 1.

¹⁰⁰ AHAT, Alcover 4, f. 46 v. 1278, desembre, 31. *Computavi cum Berengario de Quadris de instrumentis superscriptis.*

mes de març d'aquell any, tal com trobem en els diversos instruments que ressenyem a continuació¹⁰¹:

Ego Bonanatus d'Almenar, rector ecclesie de Alcoario, confiteor pro satisfactum (sic) a vobis Raimundo de Romegosa, de omnibus quibuscumque receptis per vos usque hic XIII kalendas febroarii.

Ego Bonanatus d'Almenar, rectore ecclesie de Alcoerio, confiteor que es satisfactam mihi a Raimundo de Romegosa, usque hic tam de isto libro quam de omnibus de alios quibuscumque, quod computum fuit factum die lune qui nomine Bernardo de Aledis in mensis que die intitilabatur VII kalendas febroarii.

Sexta idus febroarii veni ad computum cum Raimundo Romegosa et solitum fuit mihi a temporibus retroactis usque hic.

Quod ego, Bonanatus d'Almenar, rector ecclesie de Alcoverio, confiteor vobis Raymundo de Romegossa, notario publico per me, in eodem loco, quod vos soluisitits et satisfecistis michi integre et complete de omnibus receptis per vos de scribania, tam de isto libro quam de omnibus aliis quibuscumque, usque hunc presente die qui intitilatur VIII kalendas marcii, anno predicto. Verumtamen non fuit numeratum de XVIdecim notulis diffinicionum signatis in libro mupciarum

Quod ego, Bonanatus d'Almenar, rector ecclesie de Alcoverio, confiteor vobis Raymundo de Romegossa, notario publico, per me in eodem loco, quod vos soluisitits mihi et satisfecistis michi integre et complete de omnibus receptis per vos de scribania.

A partir de primers de març desapareix el nom del rector, que passa a ser substituït pel del capellà Despí, essent ja la primera referència al dia 20 de març, on consta aquest com a comprador de la parròquia. Al mes d'abril apareix en dues ocasions, tot i que l'atorgant és el notari i no en Pere Despí. Es tracta de dos instruments d'època de rebuda en els que Ramon de Romagosa reconeix que ha rebut de part del comprador de la parròquia diverses quantitats per raó de la funció notarial¹⁰². Ambdues parts es capgiren al mes de maig, quan és en Despí l'atorgant d'una època en la que reconeix que Romagosa li ha pagat el corresponent a tot el que ha rebut a l'escrivania *-tam de isto libro quam de omnibus aliis et cedulis et testamentis usque in hunc presente die-*. A la vegada es promet pagar al notari, el proper dia de sant Joan Baptista, la

¹⁰¹ AHAT, Alcover 127, f. 136. 1327, gener, 20; f. 138 v., dia 26 de gener; f. 140, dia 8 de febrer, f. 144, dia 22 de febrer; f. 148, dia 8 de març.

quantitat de 40 sous *de vestra solidata*¹⁰³. Aquests diners eren els que li havia promés el rector Almenar, i el pagament es va fer efectiu uns dies abans de la data establerta, tal com reconeix el notari en un àpoca en la que expressament s'intitula com a *notarius et vicarius de Alchoverio*¹⁰⁴.

També el capellà Despí rep una sèrie de diners en concepte dels drets de l'escrivania de part de Pere Ripoll, notari, l'any 1328¹⁰⁵, cosa que ens confirma que en Despí era el propietari de l'oficina perquè l'havia comprat, tot i que no tenim constància del contracte de la compra-venda.

Les primeres referències que trobem a La Selva, amb el mateix caire que les d'Alcover, són de l'any 1305, essent notari Berenguer Roqueta i rector en Guillem de Montagut. No obstant trobem moltes vegades només la suma del que es paga, sense cap més element ni verb¹⁰⁶. Amb aquesta mateixa forma ho trobem a mitjans del segle XIV, quan es diu la data i després *dedi domini rectori de scribania XL solidos et III denarios*¹⁰⁷.

¹⁰² AHAT, Alcover 127, f. 157 v. 1327, abril, 13; f. 159 v. 1327, abril, 29.

¹⁰³ AHAT, Alcover 127, f. 160 v. 1327, maig, 10.

¹⁰⁴ AHAT, Alcover 127, f. 165 v. 1327, juny, 22.

¹⁰⁵ AHAT, Alcover 128, f. 36. 1328, gener, 1.

¹⁰⁶ AHAT, La Selva 8. Any 1305. En diverses ocasions hi ha anotacions entre els instruments referents als comptes de la notaria. f. 147: *usque hi computatus est cum Berengario Roqueta. Suma decem solidos*. AHAT, La Selva 20, f. 33. 1320, juny, 21. *Suma a proxima usque libras XL, VI solidos, IIII denarios*. AHAT, La Selva 32. 1340, juny, 16. *Suma istitus quinterni usque hic XLIII solidos*.

¹⁰⁷ AHAT, La Selva 43, f. 94 v. 1352, novembre, 17.

En aquesta població, a diferència dels altres llocs, hi ha també algun notari que personalment, i sense ser necessàriament un repàs dels comptes amb el rector, anota espontàniament preus i diners que cobra a la gent¹⁰⁸. Per exemple és el cas de Gerard Gebellí que, als anys 1348 i 1349, fa aquesta mena de notes:

Ítem he closos après la festa de sent Fritós tro are XL testaments, munte XX sous. Ítem he closes del començament, con prés la notaria tro a la festa de Sent Fritós, CLX testaments, munten ... Pagana les claus de la segristia II sous. Ítem comprí pergamins, costaren VIII sous. Comprí paper, costa III diners¹⁰⁹.

Inferius que scripta sunt ... autem recepta pro Gerardus Gebellí, tam pro reperacionibus instrumentorum quam aliis omnis ... de quibus reddere computus venerabili domino rectori anno MCCCXL¹¹⁰.

Els llibres de La Selva, a banda d'aquests estats de comptes, presenten unes notícies més riques que les que trobem, per exemple, a Alcover. Així hi ha una sèrie de llistats amb els diversos pagaments que feien algunes persones que acudien a l'escrivania. El motiu, però, no era tant l'escripturació de negocis o contractes sinó més aviat, i tal com diuen aquestes notes, el sol.licitar trasllats d'instruments, motivats segurament per la pèrdua, dany o robatori dels documents originals¹¹¹. Els llistats apareixen gairebé sempre al començament dels llibres on els hem localitzat, en els fulls de guarda o en els fulls on hi ha la diligència d'obertura del llibre, amb el nom del notari en qüestió¹¹². Les

¹⁰⁸ AHAT, La Selva 22. 1326, desembre, 25. *Suma istius libri usque ad festum Natalis Domini centum octuaginta et duos solidos et quatuor denarios cum una cedula que incipit 'Quod nos, Berengarius de Montefalconi', ítem ista pagina usque huc XVI denarios.*

¹⁰⁹ AHAT, La Selva 38, f. 1 v. 1348, juny, 25.

¹¹⁰ AHAT, La Selva 40, f. 1. 1349, novembre, 22.

¹¹¹ Pilar OSTOS SALCEDO, 'Reparatio Scripturae' en documentos de los Condes de Pallars y Señores de Berga. Siglo XIV, "HID", 12(1985), p.233-246.

¹¹² AHAT, la Selva 30, f. 1 v. 1335, juny, 26.

característiques paleogràfiques d'aquestes notes no difereixen per a res de la resta de l'escriptura dels llibres. No tenen, per tant, un caràcter d'esborrany o de proves d'escriptura, sinó que són realment anotacions per al govern i bon funcionament de l'oficina notarial.

(f.1)-*Hic sunt scripta omnia qui recepi ego, Petrum Croati, notarius de Silva, tam pro reparationibus instrumentorum firmis qui ponitur in instrumentis confectis in alio tabellionatu, quam et... translatorum instrumentorum.*

-*XIII kalendas augusti anno Domini M^o CCC^o XL° III°, recepi pro duobus instrumenti qui reperavi Raimundo de Guardiola dicti loci de Silva, unum quorum era donatio facta per Vitalem Sparyol, Raimunde filie sue tempore nuptiarum surum, et Raimundi Dalmacii, et aliud erat sponsalicium dicte Raimunde. VIIIo solidos.*

-*Quinto idus augusti, recepi de quodam translato cosdam testamenti Petri Guasch quod feci Petro Olesti. XIIII denarios.*

-*Idus augusti recepi a Bernardo Martini pro quodam translato cuiusdam procurationis. IIIIor. denarios.*

-*Item recepi a Raymundo Damer, de Casalibus, pridie kalendas september pro quadam reparatione cuiusdam testamenti Raymunde, uxor Raimundi Dalmacii. IIIIor solidos.*

-*Item III° nonas september recepi a Vitale Ripol pro una firma quam posui in quodam instrumento debiti in quo ipse et uxor sua confitebant debere Michaeli Plexat Montisalbi quandam peccunie quantitate. IIIIor denarios.*

-*Item XIII kalendas november recepi a Petro Terreni pro uno translato testamenti Geralde, quondam uxor sue. XII ti denarios.*

-*Quinto idus november feci Petro Regina copiam cuiusdam stabilimenti facti per dominum Arnaldum, prepositum Terrachone, Raimundo de Bordello, de aquis et de aquas qui entr.... in termino de Silva. IIIIor denarios.*

-*Item recepit a Raimundo de Amerio pro reparatione testamenti Raimundi Dalmacii. quinque solidos.*

-*Item III kalendas december recepi pro quodam translato de na Albiola quod feci de quodam cambio suo et de na Ribes Altes. IIIIor denarios.*

-*Item XIII kalendas ianuarii a Guilelmo Fiyol pro quodam translato cuiusdam testamenti. XIIII denarios.*

-*Item a Paschasio Çabaterii pro aliquibus translatis testamenti Iohannis Pelicerii et Arsendis uxor sue, quos sibi reperavi de mandato domini officiali. VIIItem solidos.*

-*Item a Raimundo Guardiola pro quodam traslato testamenti Ferrarii Dalmacii. XIIII denarios.*

-*Item Raimundo Damer pro quodam translato instrumenti donacionis facte per Ferrarius Dalmacii, Raimundo filio suo. IIIIor denarios.*

-*Item kalendas febroarii recepi a Raimundo de Guardiola pro quadam reparatione cuiusdam vendicionis facte per Mariam uxor quondam Bernardi Roveylat, Raimundo Dalmacii. IIII solidos.*

-*Item pridie nonas febroarii recepi a Guilelmo Paschasii et Bernardo Ventura, iurati de Silva, pro spiem firmis quas misi in duobus instrumentis venditionis quam fecerunt Petro Iohanni et Micheli Paschasii Terrachone de CCC solidos censualibus ad perpetuum cum apocha eiusdem. Tres solidos.*

-*Item de quadam firmam quam posui in quodam instrumento venditionis Petri Besant de Barberano. IIIIor denarios.*

-*Item pridie kalendas febroarii recepi a Berengario de Vallibus pro quadam firmam Guillemone uxor sue, qum posui in quodam instumento vendicionis facte per eosdem coniuges de quodam corrallo cuiusdam homini vallum. IIIIor denarios.*

- Item VIIo kalendas marcii recepi a Petro Pera, de duabus firmis quas posui in quodam instrumento cuiusdam hominis Valle Latronum. VIII denarios.
- Item IIIo nonas marcii recepi Berengario Fusterii, de Barberano, pro una firma uxoris sue quam posui in quodam instrumento vendicionis facte pro eos Raimundo Rourich dicti loci. IIIIor denarios (hi ha una ma dibuixada).
- Item X kalendas madii recepi a Maria uxor quondam Iacobi Pelicerii de Silva, pro translato testamento Petri Pelicerii quod sibi sumpsit a dicto testamento. XII denarios.
- VIII kalendas iunii recepi a Geraldo Punyera pro quodam translato instrumenti pupulacionis Silve VII denarios.

Suma totius istius pagine triginta novem solidos et XI denarios.

- (f.1v.)-Item quinto kalendas iunii recepi a Vitale de Net pro quadam firma uxor sue quam posui in quodam instrumento debitorio. IIII denarios.
- Item habui a Raymundo de Villanova, pro quadam reperacione quam sibi facti de quodam stabilimento cuiusdam trocci corrali facto Arnaldo Maçó pro Berengarius de Montefalcon quinque solidos quos recepit dominus rector (marge esquerre): rector recepit istos quinque solidos. *Quinque solidos.*
- Item a Raimundo Bonalberch pro quadam reperacione cuiusdam venditionis X solidorum censualilum facte per Petrum Alcarach, a na Negra IIIIor solidos quos recepit dominus rector. (marge esquerre): rector recepit istos quatuor solidos. *Quatuor solidos.*
- Item de duobus translatos Iacobi de Valirana unum quoru erat census maioris. XII denarios.
- Fuit computatum inter dictum venerabilem rectorem et me, dictum Petrum predicti, de predictis et omnia predicta Si. tradita VIII idus iulii anno Domini Mi CCCi XL quinti (emmarcat).
- Recepi a Guilelmo de Podialibus III kalendas augusti pro copia testamenti Arnaldi Graveresii. XII denarios.
- Item a Guilelmo Rayner, de Montealbo, quinto idus octobri pro una firma quam posui in quodam instrumento debitorio. IIII denarios.
- Item pridie idus octobris recepi a Berengario Mir, de Reddis, pro quadam firma quam posui in quodam instrumento suo debitorio. IIII denarios.
- Item II idus november recepi a Petro Serravella pro quadam copia cuiusdam procuracionis. IIII denarios.
- Item a Iohanni Rubei, pro copia cuiusdam venditionis. IIII denarios.
- Item pro quadam licencia quam dedi cuidam scriptori Montisalbi de recipiendo quandam firmam de permissum domini rectoris. VI denarios.
- Recepi a Raimundo Guardiola IIe kalendas Ianuarii pro duabus reperacionibus duorum instrumentorum venditioni. VII solidos.
- Item III kalendas marcii pro copia cuiusdam venditionis Bartolomeus Cugul. IIII denarios.
- Item recepi Raimundo Guardiola pro reperacione cuiusdam inventarii. V solidos VI denarios.
- Item idus iunii pro copia cuiusdam testamenti de na Gavela. XII d.
- Item pro copia testamenti Raimundi Far. XII d.
- Item XVIIIo kalendas iulii a Petro Olesa pro copia testamenti Raimundi Damer. XII d.
- Item Xo kalendas iulii pro duabus firmis quos posui in quodam instrumento a Guilelmo Virgilli. IIII denarios.

*Suma istorum exordinariorum XIX solidos*¹¹³.

¹¹³ AHAT, La Selva 35, f. 1-1v. 1344, juliol, 19.

*Raimundus Arnaldus Petro Tolrà, pro quadam copia duarum denarium cuiusdem testi XII denarios. Item pro copia unius inventarii d'en Baseyla, XX denarios. Item recepit a Matheo Nigri, pro indagacione unius testamenti*¹¹⁴.

*Rebi d'un trelat de testament XII diners. Item rebi d'altre trelat XII diners. Item rebi d'altre trelat XII diners Item rebi d'una reperació IIII sous. Item rebi d'un inventari IIII sous. Item d'una reperació de carta VIII sous. Item d'un trelat XII diners. Item trelat de codicil XII diners. Item d'un espoli II sous. Item d'un espoli II sous. Item de dos trelats II sous. Item d'un trelat XII diners. Item d'un trelat de codicil XII diners. Item trelat de testament XII diners. Item d'un trelat XII diners. Item d'un trelat XII diners. Item d'un trelat XII diners. Item trelat de testament XII diners. Item d'un trelat d'inventari XX diners. Item d'una letra de nupcies XII diners. Item d'altre letra XII diners. Item rebi de la offrena de na Fara II sous. Item d'aquella de n'Esplugues II sous. Item d'aquella d'en G. Ermengol XX sous. Item d'aquella de Cervera II sous. Item de les misses d'en Roures II sous. Item d'en Berthomeu Lor II sous. Item rebi d'una carta de rems d'en Rossell XII diners. Item d'un inventari a cercar XII diners. Item d'un inventari reparar III sous*¹¹⁵.

*Petrus Malola. Rebi per traçar I testament d'en Bernat de Vals e sa muler. Rebi per treçar una carta que ... IX sous. Item rebi per treçar lo testament de sa muler d'en Ramon P... XII ds. Item rebi per II reparacions de cartes V sous. Item rebi per treçar I carta d'en Arnau Cugul XII d. Item recepi per quodam instrumento Petrus Gilaberti VIII d. Item recepi per quodam inventario quod per qui s... Bartolomei Forneri. XII d. Item recepi de quodam instrumento per qui m... VII d. Item rebi per I testament que A. Cugul feu treçar XII d*¹¹⁶.

A Reus només trobem una referència durant el regiment de la notaria per part de Vidal Ferran, l'any 1321¹¹⁷. Per altra banda a Valls es segueix una tònica similar en les formes, tal com vèiem a La Selva i Alcover, amb poques referències però. Les poques que hem localitzat són ja a partir de la segona

¹¹⁴ AHAT, La Selva 36, fulls de guarda. 1346, agost, 1.

¹¹⁵ AHAT, La Selva 38, f. 2. 1348, juny, 27.

¹¹⁶ AHAT, La Selva 43, f. 95. 1352, març, 1.

¹¹⁷ AHCR, Reus 10, f. 4. 1321, juny, 26.

dècada del segle XIV, i algunes són més completes¹¹⁸ que les altres, les quals es limiten a esmentar la quantitat en joc¹¹⁹.

2.2.2. Els cas de l'escrivania comuna de Tarragona.

La ciutat de Tarragona i la seva escrivania comuna mereixen un paràgraf apart, no tant per ser un cas especial sinó per una sèrie de referències que tenim i que no hem trobat per a les altres notaries. Ja no estem només al davant d'una oficina que treballa al servei de l'arquebisbe com la que existia al segle XII, ni tampoc es tracta d'una petita escrivania parroquial sinó que a Tarragona ara ja hi ha una notaria pública: l'escrivania comuna¹²⁰. A més d'aquesta, ja al segle XIV a la ciutat hi havia altres oficines¹²¹, com ara la cúria

¹¹⁸ AHAT, Valls 56, f. 13 v. 1315, abril, 19. *die sabbati, que fuit terciodecimo kalendas madii anno Domini Millesimo CCCº Quintodecimo, in presencia Vitalis Ciroyl et Petri Loreta, presbiterorum, et Arnaldi Adroverii, venerabilis Raymundus Cinglerii et Andreas Contijoch, venerunt ad compotum et computaverunt omnia instrumenta in isto libro iudeorum contenta, tam cancellata et soluta et solvenda quam alia. Et fuerunt dicto compoto pluries inventa in universo nongenta (sic) viginti et sex instrumenta que ascendunt et valent computato quolibet instrumento ad octo denarios. Sexcentos et decem et septem solidos et quatuor denario*

¹¹⁹ AHAT, Valls 60, f. 39. 1323, juliol, 23. *Suma, a principio libri usque ad istum locum de omnibus receptis LXX ii solidos.* AHAT, Valls 64, f. 16. 1337, novembre, 21. *Usque hic computavi cum Bernardo Vitale.*

¹²⁰ Victorino SANTAMARÍA, *Estudios notariales...*, op.cit., p.102-103. "La palabra *comuna*, refiriéndose a Notaría de parroquia, cuando los Párrocos eran Notarios, la hemos visto usada en diferentes lugares, y aquí dicha palabra quería referirse a la Notaría de la parroquia, *común* a todos los feligreses de la misma, porque era o servía para los mismos...".

¹²¹ A les Actes Municipals de Tarragona trobem nombroses referències sobre les relacions del Consell de la Ciutat amb aquestes altres escrivanies. Són notícies que trobem a partir de la segona meitat del segle XIV però que ens donen suficient informació per a pensar en l'existència d'altres centres burocràtics a la capital. De tota manera tenim clar que el caràcter d'aquestes escrivanies no era el mateix que el de l'escrivania comuna, on s'exercia la funció notarial i es donava fe pública als instruments allí redactats. Cfr. Francesc CORTIELLA; Montserrat SANMARTÍ (eds.), *Actes Municipals, 1378-1379; 1383-1384*, Tarragona, 1985. Les notícies a què ens referim apunten cap al funcionament de la pròpia escrivania municipal, però també es cita el notari de la cort de l'oficial, en Pere Ermemir, i els de la cort dels veguers, en Pere Ferrater i Nicolau Perpinyà. Sembla que la ciutat va voler comprar l'escrivania comuna local, l'any 1379, ja que hem localitzat aquest text en el volum que citem: *Ítem l'onrat Consell comana als honrats cònsols a.n Pere Romeu e a.n Bernat Joya que puxen comprar la scrivania dels notaris de la ciutat per aquell preu que.ls serà vist fahedor o als micèr Guerau de Palou se poran avenir e que aquella comprada, que.n puxen fer taules e comanar a aquells notaris que.ls serà vist fahedor*, p. 36.

episcopal¹²¹, l'oficialat, amb els seus escrivans, les corts dels veguers¹²², l'escrivà municipal¹²³..., però qui tenia la facultat d'extendre els contractes en pública forma era el regent de l'escrivania comuna, propietat de l'arquebisbe i única a la ciutat¹²⁴. Era l'arquebisbe qui tenia el dret per a la col·lació, qüestió sobre la que tenim alguna notícia en un document de l'any 1330¹²⁵.

En aquells moments el paper del metropolità respecte d'aquesta escrivania es tenia prou clar, cosa que no passava ja als primers decennis del segle XV¹²⁶. En aquells temps les relacions entre el jerarca i la ciutat no eren massa fluides i l'escrivania comuna es va ressentir, sobretot a causa dels preus dels contractes. L'arquebisbe es veié obligat a emetre diversos oficis

¹²¹ De l'escrivania de l'oficialat diu la documentació que l'havia de proveir el propi arquebisbe, desgons una sentència a favor d'Ennec de Vallterra i contra Guillem d'Argentona, qui era el que ocupava l'esmentada escrivania. *Índex Vell*, p.64-65, docs. 240-241. Els documents estan datats al mes d'agost de 1389. Anys més tard trobem altres referències sobre aquesta escrivania, sobretot per causa dels preus dels contractes. *Índex Vell*, p.98, doc. 372. *Un processet en dos quaderns de full de quart, en los quals se conté una informació rebuda per micer Andrey Terré doctor en lleys, elegit en assò per los Sr. Archebisbe, sobre los abusos y excessos se cometén en les escribanies del oficialat y vicariat per los notaris regint aquelles, prenent de les parts demassiat salari contra lo us y estil de temps antic observat...* Està datat el 13 de novembre de 1409.

¹²² AHAT, *Register Negotiorum*, 26, f. 124 v. El dia 25 de maig de 1489 l'arquebisbe nomena Joan Comes, notari, per al càrrec d'escrivà de la cort del veguer episcopal, - *...exercendo de dicta scribania vicariatus Terrachone michi gratiam fecit atque concessit...*.

¹²³ Francesc CORTIELLA, *Una ciutat catalana...*, *op.cit.*, 1984, p.123. Normalment era un notari que assumia la tasca d'altres escrivanies de la ciutat, com per exemple el cas de Pere Sabater, notari per autoritat de l'arquebisbe i obtentor de l'escrivania comuna. Sabater va ser escrivà del consolat des de 1400 fins al 1416, any en que va renunciar a aquest prestigiós càrrec.

¹²⁴ En el quadre 9 sobre els notaris tarragonins, a la pàgina 244ss, hi ha referències a notaris que pertanyen a alguna d'aquestes oficines.

¹²⁵ AHAT, *Register Negotiorum*, 11, f. 43. 1330, maig, 7.

¹²⁶ Félix DURÁN CAÑAMERAS, *Notas para la Historia...*, *op.cit.*, p. 124. Diu que al 1404 el rei tenia a la ciutat una escrivania.

comunicant i recordant que l'escrivania comuna sempre havia estat propietat seva i dels seus antecessors en la seu metropolitana i que els notaries havien d'incloure sempre el senyal de Santa Tecla en les seves subscripcions¹²⁷.

Les notícies que tenim sobre la notaria tarragonina ens presenten a més al senyor arquebisbe com a personatge que té a les seves mans l'organització del notariat a la ciutat. Un dels aspectes en els que el metropolità va prendre part fou en la qüestió dels salaris que cobraven els notaris per exercir la seva funció. Sobre això tenim ja una primera referència a mitjans del segle XIII quan el jerarca va establir els preus dels aranzels de l'escrivania comuna de la ciutat¹²⁸. En el document l'arquebisbe Pere d'Albalat establia els preus de les cartes de deute, dels esponsalícis i dels testaments. També estipulà que els capellans parroquials no exigissin res dels casaments i dels enterraments.

Però sembla que amb el temps es va començar a donar un cert abús en les taxes de la notaria local de manera que l'arquebisbe Pere de Clasquerí es va veure obligat a frenar aquests excessos segons una breu notícia que ens dóna el canonge Blanch:

Trobà aquest archebisbe que en la cort del consistori y en la comuna hi avie gran abús en lo modo de forma un procés y en lo salari dels actes; y axí per remediarmo als 7 de octubre de l'any 1370 féu unas saludables constituciones per a que se guardassen en ditas corts, y posà tassa en los salaris dels actes¹²⁹.

¹²⁷ AHAT, *Register Negotiorum*, 16, f. 152 v. 1421, setembre, 17.

¹²⁸ Apèndix 1, document 1.

¹²⁹ Josep BLANCH, *Arxiopiscologi...*, vol.II, Tarragona, 1985, p. 59.

A partir d'aquí els salaris i aranzels que es cobraven en aquesta escrivania es van anar convertint en un dels elements que va portar més problemes a l'arquebisbe al llarg del temps, arribant a punts de fricció forta al segle XV, sobretot perquè hi va entrar a participar l'altre senyor local, el rei. Dins del conflicte dels aranzels els principals perjudicats eren els ciutadans que veien com els dos senyors utilitzaven la qüestió de la notaria com bescanvi per a solucionar els problemes de jurisdicció que s'esdevingueren en aquells temps. I el Consell Municipal de Tarragona va convertir la qüestió dels preus de la notaria en una eterna aspiració, tal vegada perquè veia com, cada vegada que arribava un nou arquebisbe a la ciutat es prometien reduccions en les taxes de l'escrivania que moltes vegades no es complien¹³¹. A tall d'exemple d'aquest assumpte el trobem en l'entrada del nou arquebisbe Pere d'Urrea a la ciutat. Com a mostra d'agraïment per l'acollida que va tenir va concedir al Consell la facultat d'elegir els notaris de la ciutat per a que regissin l'escrivania comuna dels contractes, reservant-se l'arquebisbe el nomenament directe d'un d'ells¹³². Evidentment que la concessió es va fer amb la prèvia petició de les autoritats municipals i podem pensar que la negociació no fou gens planera¹³³. En el

¹³¹ *Índex Vell*, p. 75, doc. 289. 2 d'octubre de 1438. *Taxació feta per lo reverent Ferrando Ram, procurador general del Reverendíssim senyor cardenal de S. Joan y S Pau, administrador de la yglesia de Tarragona, dels salaris de les escriptures y cartes e actes que es faran en la escribania comuna de Tarragona, en los quals hi havia grans abusos y los cònsols en la vinguda de dit Senyor Cardenal a Tarragona lo'n ha informat y procurada dita moderació; dat. En Tarragona a ii de octubre de mccccxxxviii. E després ho otorga a modo de privilegi a la ciutat, dits dia y any.* El mateix document a AHAT, *Register Negotiorum*, 21, f. 278-280.

¹³² F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana...*, *op.cit.*, 1984, p. 29-47. La qüestió dels preus de l'escrivania comuna de Tarragona es va convertir al llarg de la primera meitat del segle XV en moneda de canvi en les relacions entre el senyor i els cònsols. A l'hora de negociar determinats aspectes de la quotidianitat de la ciutat sorgien sempre els aranzels notariais entre els diferents punts a tractar en l'estira i arronsa de l'afer. Per un costat els cònsols demanaven la moderació dels preus dels contractes però per l'altre el metropolità, senyor de Tarragona, exigia el pagament d'una determinada quantitat.

¹³³ *Índex Vell*, p.76, doc. 291. *Presentació feta per los cònsols de la ciutat de Tarragona al molt honorable Andreu de Gurrea, vicari general del senyor archebisbe, de*

rerafons d'aquest tema de l'escrivania comuna de Tarragona hi havia, en definitiva, la defensa que feia l'arquebisbe de la seva jurisdicció en contra de les pretensions del monarca. Un problema de jurisdiccions entre els dos senyors que afectà en gran manera al funcionament de la notaria local.

Una altra dada sobre la intervenció del jerarca metropolità en el notariat tarragoní es presenta quan, l'arquebisbe Roderic Tello va manar al notari Miquel Boter, "... notari públich de Tarragona, que en tots los actes que autenticaria ell o altri per ell haguessen de fer lo senyal de Sta. Tecla en esta forma T y vol que la guardeu també sos sucesors en dit offici..."¹³⁴. Aquest notari i els que el van seguir en llur ofici van complir el que havia manat el metropolità, tal com comprovem en els documents conservats, essent sempre iguals tots els signes notariais, encara que presenten alguna petita variació bàsicament referent a l'escriptura. De fet els notaris que tenim localitzats abans de l'any 1291, i també el propi Boter, no tenien *signum* propi a l'hora de subscriure els instruments. A partir d'aquest any sí que ja apareix la lletra *Tau* en la subscripció de Miquel Boter, cosa que no succeïa abans d'aquest any. Aquesta normativa només fou vàlida per als notaris que regentaven l'escrivania

quatre persones molt expertes en l'art de la notaria, y de Joan Cassenyac, notari real, los quals hagen a pendre los actes per lo notari de la escibania comuna; en lo principi hi ha un gran preàmbul contant los inconvenients y danys vénen als ciutadans de Tarragona per tenir a raure ab un sol notari, lo qual no podia acontentar a tots y diuen desp' res; 'eligerent potius dictae civitatis cives eorum propriis manibus extrangulare quam tali eorum forsam opinionio obvio et ingrato notario recurrere ac eorum negotia et secreta revelare, etc.'; no hi ha calendari; lo vicari diu que elegí a Francesc Comes notari y diu que tots los notaris tenien cloure los actes ab lo senyal de Sta. Tecla, que és la T, in manuali primo J. Cassenyac in foleo an. 1446, fol. Primo; n.132, fol. 152v. Un altre document sobre la mateixa problemàtica dels preus de l'escrivania és el 292, p.76 i que fa referència a una carta que envien els còsols a l'ardiaca de Vila-seca per raó de la moderació de l'escrivania. No està datat.

¹³⁴ *Index Vell*, Tarragona, 1997, p.57-58. El document està datat el 22 d'octubre de 1291. Josep M. RECASENS, *La ciutat de Tarragona*, vol.2, Barcelona, 1975, p. 174-175.

comuna, i no era aplicable als altres notaris que treballaven a la ciutat. Fins i tot aquells que treballaven a la cúria de l'arquebisbe o de l'oficialat tenien un *singum* propi, i en la corresponent subscripció feien constar l'autoritat que els havia conferit la fe pública.

Referent a l'organització del notariat no tenim més dades. Tot el que puguem dir girarà entorn de l'arquebisbe com a figura que controlava aquest col·lectiu precisament per anar estretament lligat a l'estament eclesiàstic. Cal veure doncs de forma individualitzada totes les altres referències que hem localitzat i que ens traslladen a àmbits locals

2.3. L'activitat de les notaries.

Ens referim a l'activitat notarial com tot aquell conjunt d'elements que es centren en el desenvolupament de les tasques de les notaries, com ara l'anàlisi de la clientela, la tipologia documental, els productes de l'activitat professional... Amb això volem diferenciar de tot el que seria la pràctica notarial, un concepte que pot ser considerat diferent a l'altre ja que es refereix a la història del notariat, a les diverses modalitats de notaris, a la legislació i l'organització...¹³⁵ Som conscients d'aquesta diferència, que en tot cas podria ser discutible, i així ho reflectim en aquest i altres capítols.

¹³⁵ Idees que estan extretes de Jean L. LAFFONT, "Introduction. Problèmes et enjeux de l'analyse historique de l'activité notariale", a *Problèmes et méthodes d'analyse historique de l'activité notariale (Xve-XLXe siècles)*, Toulouse, 1991, p. 17- 28.

Enmig dels canvis que s'operaven en la societat baixmedieval els notaris es van erigir en àrbitres de la situació, de tal manera que es van convertir també en una figura arrelada, almenys en l'àmbit llatí¹³⁶. Exercint la seva funció posaven per escrit els actes principals de la vida quotidiana, sobretot els referents a la vida econòmica i l'esdevenir de la societat, procés que es va iniciar ja al segle XI. Sobretot a Gènova i Venècia van començar a aparèixer els contractes de comanda, i també associacions i assegurances, operacions que necessitaven ben aviat una precisió dels mètodes per part dels notaris. Això va comportar que es prenguessin les dades principals d'aquests contractes, a vegades en els mateixos centres portuaris, tot redactant-les en llibres de registre¹³⁷. El renaixement jurídic propicià una casuística més àmplia deixant enrera les velles fórmules i tipologies contractuals, aplicant-se ara tot el referent a l'expansió comercial per exemple¹³⁸. També hi havia un interès per les activitats dins de les ciutats (contractes d'aprenentatge, esclaus, establiments d'obradors i locals comercials...) i un desenvolupament de la distribució de l'espai rural mitjançant els establiments emfitèutics, als que dediquem un proper capítol de forma exclusiva. Aquest ambient en el que el notari tenia un paper central, és en el que el notariat es va anar obrint camí arribant a un cert prestigi –*tra prestigio e potere*, diu Giorgio Costamaga en la seva obra sobre el notariat genovès-. Fins i tot hom ha tingut el coratge d'atorgar al notariat un

¹³⁶ V. FONT FOIX, *El Notariado en los sistemas de derecho latino y anglosajón*, "AAMN" XXII-II(1978), p. 63-65.

¹³⁷ Henri-Jean MARTIN, *Storia e potere della scrittura*, Bari, 1990, p. 150-151.

¹³⁸ André E. SAYOUS, *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval*, Barcelona, 1975. Arcadi GARCIA I SANZ; Josep M. MADURELL I MARIMON, *Societats mercantils a Barcelona*, Barcelona, 1986, 2 vols. Coral CUADRADA; M. Dolores LÓPEZ, *A la Mediterrània medieval: les societats mercantils a la Corona d'Aragó (s. XIV)*, "Universitas Tarraconensis" X (1991), p. 67-92.